

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

31e JAARGANG

WOENSDAG 16 JANUARI 1946

No. 1497

COMMISSIE VAN REDACTIE:

*J. F. ten Doesschate; N. J. Polak;
J. Tinbergen; H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries;
H. W. Lambers (Redacteur-Secretaris).*

Assistent-Redacteur: A. de Wit.

Abonnementsprijs van het blad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p.p. in Nederland f 26.— per jaar. Buitenland en koloniën f 28.— per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar. Losse nummers 75 cent.*

Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het blad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

Adreswijzigingen op te geven aan de administratie.

*Administratie: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Telefoon: Redactie 38040, Administratie 38340. Giro 8408.*

*Aangeteekende stukken aan het Bijkantoor Westzeedijk,
Rotterdam (W.).*

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Tel. 69300, toestel 6).

INHOUD:

Blz.

Werkgevers, arbeiders en loonvorming door <i>Dr. Ir. B. Iølgjer</i>	35
Vervoerpolitieke aspecten door <i>Prof. Ir. H. van Breen</i>	37
De Zuiderzeewerken en onze nationale welvaart door <i>Dr. W. Lulofs</i>	38
Prijsbeheersching in de Vereenigde Staten gedurende en na den oorlog door <i>Mr. A. W. L. van Haersma Buma</i>	41
Boekbespreking:	
Mr. W. C. L. van der Grinten, De organisatie van het bedrijfsleven, 1944, bespreking door <i>Mr. W. F. Lichtenauer</i>	43
Ingezonden stukken:	
Het eerste verzamelgebouw van grossiers te Rotterdam? door <i>Mr. W. F. Lichtenauer</i> , met naschrift van <i>Prof. Dr. J. F. ten Doesschate</i>	45
Geld- en kapitaalmarkt	46

DEZER DAGEN

vergaderden in Londen de Vereenigde Naties. De vergadering is nog met de praeliminairèn bezig. Zij heeft reeds een voorzitter, den Belgischen minister van Buitenlandsche Zaken, Spaak, wien op het laatste moment haast een spaak in het wiel was gestoken. En de veiligheidsraad, een elftal, waarvan het teamwork zoo hoog mogelijk moet worden opgevoerd, is eveneens samengesteld. Nederland waakt mede, doch met kort mandaat. Het rad der fortuin moest voor den duur van onze surveillance draaien; het was Nederland ongunstig.

De afkeer van minister Lieftinck van het kansspel is gegrond gebleken.

De Vereenigde Staten — wereldwaker nummer één — hebben reeds hun zorg over een gevarenplek tevoren te kennen gegeven. Zij hebben de Zuid-Amerikaansche Staten een gezamenlijke actie voorgesteld tegen nationaal-socialistische draaikolken in Argentinië. Het is dus niet zoo gunstig als men zou denken uit den titel van een artikel, dat wij juist zagen in een nummer van „The American” van 1944 — en nog wel van de hand van Edgar J. Hoover, leider der Amerikaansche contraspionnage —: „How the nazi-spy invasion was smashed”.

Ook in Nederland zal dit jaar nog niet alles op wiertjes gaan, althans als men afgaat op de cijfers over vervoermiddelen, die minister van Schaik bekendmaakte.

Niet op wiertjes, dan maar door de lucht, heeft de Economische Voorlichtingsdienst gedacht. Zij geeft thans, speciaal voor het buitenland, een echt vliegend blaadje uit, één vel luchtpostpapier, waarop maandelijks de voornaamste gegevens over „Progress in Holland” worden vermeld. Het is te hopen, dat deze vliegende Hollander, een internationale primeur, in het buitenland een rustelooze belangstelling voor Nederland zal opwekken.

In rustelooze beweging blijft in verschillende landen de actie tot het stilleggen van werk. In Griekenland dreigt het economisch raderwerk geheel te worden stilgezet. En „Wentelende Wielen” worden in de Vereenigde Staten met den dag minder in aantal. Het is duidelijk, al was het slechts uit het mogelijk wegblijven van den achtsten kolenbon, dat ook het herstel in andere landen hiermee geducht in de wielen wordt gereden.

Vacatures

Centraal Bureau

voor de Statistiek

De Directeur van het C.B.S. roept sollicitanten op voor de functie van

LEIDER VAN DE STATISTIEK DER VERDIENDE LOONEN

in den rang van COMMIES, met een redelijk uitzicht op bevordering tot hoofdcommies. Vereischten: diploma van een inrichting voor voorbereidend hooger of middelbaar onderwijs, belangstelling voor sociale, in het bijzonder loonvraagstukken, gedegen kennis van loonadministratie en ervaring in het leiding geven aan personeel. Statistische ervaring strekt tot aanbeveling. Salarisgrenzen voor ongehuwden f 2589—f 3326, voor gehuwden f 2780—f 3694 per jaar. Aanstelling boven het minimum is niet uitgesloten. Sollicitaties *binnen 14 dagen* na het verschijnen van dezen oproep, in te zenden aan den Directeur van het Centraal Bureau voor de Statistiek te 's-Gravenhage.

PTT

HET HOOFDBESTUUR DER P.T.T. 's-GRAVENHAGE

vraagt voor spoedige indiensttreding, Doctor(andus) in de economie, als

bedrijfseconoom

Practische ervaring als zoodanig noodzakelijk. Leeftijd 30-40 jaar. Sollicitaties schriftelijk aan den Chef van Afd. 6B, Kortenaerkade 12, 's-Gravenhage.

Internationale handelonderneming met eigen vestigingen over de geheele wereld, zoekt een

organisator

die met den verderen uitbouw van de organisatie, alsmede met de leiding van de personeelzaken zal worden belast. Opname in de Directie t.z.t. na gebleken geschiktheid niet uitgesloten. Leeftijd boven 30 jaar.

Alleen zij, die op dit gebied hun sporen hebben verdiend, en over een gedegen theoretische en praktische ervaring beschikken, gelieven te solliciteeren, onder opgave van opleiding, levensloop en verdere bijzonderheden, aan het bureau van dit blad onder no. 346, postbus 42, Schiedam.

MAAKT GEBRUIK van de rubriek „Vacatures” voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies.

DE BANK

HOUDT
HAAR CLIENTEN
GEREGELD OP
DE HOOGTE
VAN VOOR HEN
BELANGRIJKE
BERICHTEN OP
FINANCIËEL
GEBIED

ROTTERDAMSCHER BANKVEREENIGING

150 KANTOREN IN NEDERLAND

Naaml. Venn.

Hollandsche Belegging- en Beheer-Mij.

Anno 1930
Heerengracht 320 - A'dam

Beoordeeling en Beheer van vermogens, pensioen- en spaarfondsen, belegde reserves, effectenportefeuilles ten behoeve van ondernemingen, stichtingen, verenigingen, particulieren.

Commissarissen:

Prof. Ir. I. P. de Vooy; Drs. J. H. Gispens; Mr. J. E. Scholtens.

Directie:

Gerlof Verwey; Dr. F. Ph. Groeneveld; A. C. Leeuwenburgh.

R. MEES & ZONEN

Ao 1720

Rotterdam, 's-Gravenhage, Delft, Schiedam
Vlaardingen, Amsterdam (alleen assurantien)

BEHANDELING VAN ALLE BANKZAKEN
BEZORGING VAN ALLE ASSURANTIËN

Een Vliegtuigindustrie
kan in de toekomst
in Nederland
niet worden gemist

DE NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ, N.V.

Vijzelstraat 32

Minervaplein 18 - Damrak 60

belast zich gaarne met de verzorging van
Uw INSCHRIJVING op

3% GROOTBOEK 1946

en

2 1/2% SPAARCERTIFICATEN

WERKGEVERS, ARBEIDERS EN LOONVORMING.

Van 1920 tot 1935 was ik verbonden aan het secretariaat van een centrale werkgeversorganisatie en in die functie heb ik de ontwikkeling der organisatorische verhoudingen tussen werkgevers en arbeiders in de voor deze verhoudingen zo belangrijke periode na de vorige oorlog kunnen medemaken.

Eén van de dingen, die mij daarbij is opgevallen, is de scheiding, die er, steeds werd gemaakt tussen het werkgevers- en het arbeidersbelang. Dit lag trouwens voor de hand. Immers, in alle officiële conferenties of bij alle vertegenwoordigingen, zowel nationaal als internationaal, waren er, naast eventuele regeringsvertegenwoordigers, steeds duidelijk gescheiden afgevaardigden van werkgevers en arbeiders. Deze werden geacht ieder hun eigen specifieke belangen te hebben. Dit kwam, om een voorbeeld te noemen, duidelijk tot uiting bij de internationale arbeidsconferenties. De Nederlandse werkgevers vergaderden wel afzonderlijk met de werkgeversvertegenwoordigers van andere landen, evenals de arbeidersafgevaardigden dit deden, maar een voorbespreking over een belangrijk agendapunt tussen Nederlandse werkgevers- en Nederlandse arbeidersafgevaardigden kwam, aithans voorzover mij bekend, nimmer voor.

Zo was het ook in ons land zelf voor de sociale kwesties. De werkgevers vormden steeds een afzonderlijke groep en daarnaast — ik wil niet zeggen daartegenover — stonden de arbeidersorganisaties. Zij kwamen tezamen in tal van raden en commissies, zoals gezegd al dan niet in gezelschap van de vertegenwoordigers van de Overheid, maar steeds werden zij geacht de belangen te behartigen van de specifieke groep, die zij vertegenwoordigden. Het onderlinge contact, dat de R.K. vertegenwoordigers van werkgevers en arbeiders hadden in de R.K. Centrale Raad van Bedrijven of andere soortgelijke instellingen, maakte hierop geen uitzondering. Het moge dan gebaseerd zijn geweest op een bepaalde gelijkgestemde geestesinstelling, in wezen was er hetzelfde verschil: werkgevers-arbeiders.

Ik heb deze scheiding steeds aanvaard, denkende, dat het iets natuurlijks was, iets, dat uit het wezen der maatschappelijke verhoudingen voortspoot en dat zijn rechtvaardiging vond in de tegenstelling van belangen der productiefactoren: kapitaal en arbeid.

Sinds een jaar of vier geniet ik het voorrecht te behoren tot wat hierboven onder het begrip werkgever moet worden verstaan, en ben ik, hoewel het in geen enkel opzicht normale jaren zijn geweest, genoodzaakt geweest meer direct dan vroeger, de functie van den werkgever en zijn verhouding tot het personeel te beschouwen. Daarbij ben ik tot de conclusie gekomen, dat dit verschil: werkgever-arbeider, zoals men dit steeds construeert, in wezen niet bestaat. Ik wil trachten dit duidelijk te maken.

Wij moeten daarvoor eerst de vraag onder de ogen zien, wie eigenlijk de werkgever is. In het kleinbedrijf zijn er uiteraard nog een groot aantal zelfstandige ondernemers. De ondernemingen, die echter door het grote aantal arbeiders, dat zij in dienst hebben, bij de sociale vraagstukken toonaangevend zijn, hebben tegenwoordig vrijwel zonder uitzondering de vorm ener N.V. en men kan dus gerust zeggen, dat, wanneer men over de werkgevers spreekt, men hiermede de directies der grote ondernemingen bedoelt.

Juridisch zijn deze echter evenzeer werknemers als de gewone arbeiders of de kantoorbedienden, evenals de personeelchef of de andere functionarissen, die in grote ondernemingen in de plaats van de directie optreden en dan als de werkgevers beschouwd moeten worden.

Ik wil deze juridische hoedanigheid echter geheel terzijde laten. Feitelijk komt het er toch slechts op aan voor

welke belangen zij opkomen. Uitgaande van de tegenstelling: kapitaal-arbeid, zou men dus moeten verwachten, dat de werkgevers de vertegenwoordigers van het kapitaal zijn, in tegenstelling met de arbeidersleiders, die de belangen van de arbeiders zouden moeten behartigen.

Wat zijn echter de belangen van het kapitaal en hoe groot is de betekenis daarvan? Om dit te beoordelen zal men moeten bedenken, dat er — in welke maatschappijvorm men ook leeft —, wil men niet tot het uitsluitend handwerk van de oudheid terugvallen, naast arbeid steeds kapitaal nodig is om te produceren. Dit kapitaal is aan slijtage onderhevig, terwijl er voor de uitbreiding der productie, uitbreiding van kapitaal nodig is. Er zal dus steeds nieuw kapitaal gevormd moeten worden en men zal dan ook nimmer de totale hoeveelheid geproduceerde goederen onder de arbeiders voor consumptie kunnen verdelen. Steeds moet er een gedeelte beschikbaar blijven voor nieuwe kapitaalvorming.

De onderneming kan dit zelf doen door besparing en reservering. Zij kan echter ook nieuw kapitaal aantrekken door van tijd tot tijd een beroep op de kapitaalmarkt te doen. Zolang wij nog het begrip rente kennen, kan een dergelijk beroep echter slechts succes hebben, indien den kapitaalverstrekkers een billijke vergoeding voor het kapitaal, dat zij beschikbaar stellen, in uitzicht gesteld kan worden.

Om misverstand te voorkomen is het nodig zich even de onderlinge verhoudingen tussen deze belangen van kapitaal en arbeid voor ogen te stellen.

Een onderneming met bijvoorbeeld 1.000 arbeiders zal per jaar ongeveer f 2½ miljoen aan directe en indirecte lonen betalen. Zij zal gemiddeld werken met een kapitaal van ongeveer f 5 miljoen, zodat een kapitaaluitkering van 5 pCt. ongeveer ¼ miljoen gulden is, dus ongeveer 1/10 van het loonbedrag. Nu kan men er over discussiëren, of de productiefactor arbeid 85, 90 of 95 pCt. van de totale hoeveelheid geproduceerde goederen moet hebben. Dit is echter nimmer principieel. Uit bovenstaande becijferingen van de onderlinge verhoudingen blijkt duidelijk, dat, ook al zou men de gehele beloning van het kapitaal onder de arbeiders willen verdelen, het arbeidsloon toch nog betrekkelijk weinig zou kunnen stijgen.

Het is geenszins mijn bedoeling hier als pleitbezorger voor den kapitalist op te treden; doch ik kan er niet genoeg den nadruk op leggen, dat het juist in het belang van de arbeidersklasse zelf is, dat een gedeelte van de productie voor nieuwe kapitaalvorming overblijft.

Ik ken van zeer nabij een onderneming, die een 20 jaar geleden heel klein is begonnen. Het is een typische familievennootschap. In de laatste 7 jaar vóór de oorlog is een totale winst gemaakt van 1¼ miljoen gulden. Daarvan is ruim f 1 miljoen in de onderneming gebleven voor kapitaalvorming, terwijl nog geen kwart miljoen aan de kapitaalbezitters werd uitgekeerd. De onderneming gaf vlak vóór de oorlog werk aan ongeveer 1.000 arbeiders, en neemt op haar gebied een vooraanstaande positie in. Geloof men nu werkelijk, dat deze ontwikkeling er geweest zou zijn, indien deze kapitaalvorming niet had plaats gevonden en het bovengenoemde miljoen gulden was gebruikt om de lonen, die overigens elke vergelijking met soortgelijke ondernemingen konden doorstaan, met een betrekkelijk klein bedrag te verhogen?

En nu kom ik weer tot de verhouding: werkgever-arbeider. Deze werkgever heeft in de loop der jaren dikwijls tegenover de arbeidersorganisaties gestaan en heeft bij die gelegenheden verschillende malen moeten betogen, dat de verlangens, die zij ten aanzien van de arbeidsvoorwaarden hadden, niet ingewilligd konden worden. Welk belang heeft hij daarbij verdedigd? Het belang van het kapitaal? Of was het niet veel eerder het belang van de onderneming en dus in laatste instantie het belang van allen, die bij deze onderneming betrokken zijn, dus in de eerste plaats dat der arbeiders?

Ditzelfde doet zich ook thans voor bij de loonbepaling. Na een jaar van gedwongen stilstand, waarbij de lonen voor 80 à 100 pCt. zijn doorbetaald, in vele gevallen zelfs vermeerderd met min of meer clandestiene toeslagen of uitkeringen in natura, zijn de ondernemingen na de bevrijding langzaam weer beginnen te draaien. Al dadelijk echter moesten de lonen gebracht worden op het peil van 20 à 25 pCt. boven dat van 1940. Dit is thans echter volgens de laats'e nota van de Stichting van den Arbeid niet meens voldoende, men wordt geadviseerd ten 35 à 40 pCt. boven 1940 te gaan. Het is zonder meer duidelijk, dat de productie nog geenszins op dit peil is gekomen. Wat is hiervan nu het gevolg?

De ondernemingen, die in de laatste bezettingsjaren reeds belangrijke verliezen hebben geleden en voor een belangrijk deel leeggeplunderd zijn, teren, voorzover dit althans nog mogelijk is, nog weer verder in. De noodzakelijke kapitaalvorming wordt volkomen verwaarloosd en dat in een tijd, waarin (vergelijk het belangrijke artikel van Prof. Koopmans in „E.-S.B.” van 18 Juli en 1 Augustus 1945) het kapitaal zo schaars is en herstel van de welvaart slechts door nieuwe kapitaalvorming kan plaats vinden.

Nu weet ik best, dat de stijging van het prijspeil een loonsverhoging van 35 à 40 pCt. wettigt. Maar, waar het mij thans om te doen is, is, dat men het den werkgevers niet euvel kan duiden, wanneer zij zich tegen deze gang van zaken met hand en tand verzetten. En als zij dit doen, dan geschiedt dit niet terwille van den kapitalist, doch uitsluitend in het belang van de onderneming en in het belang van de arbeiders, die daarin werken.

Ik kan mij niet voorstellen, dat er een werkgever is, die niet graag zijn kantoort personeel de hoge salarissen zou willen betalen, die tegenwoordig vele officiële instanties geven, of die zijn arbeiders niet een rustig en ijelijk bestaan zou gunnen.

Maar deze werkgevers weten, dat zij, willen zij de werkgelegenheid in de onderneming behouden, een deel van de arbeidsproductiviteit moeten bestemmen voor instandhouding en vernieuwing van het kapitaal. Daardoor, maar ook daarvan alleen, voeren zij die voortdurende strijd tegen de eisen der arbeidersleiders.

Beschouwt men de zaak zo, en ik geloof niet, dat men het anders kan zien, dan blijkt daaruit, dat de werkgevers en de arbeidersleiders in hun besprekingen slechts schijnbaar een verschillend belang hebben; in wezen komen zij beiden op voor hetzelfde belang, nl. het belang van hen, die in de onderneming hun werk vinden.

Maar als dit zo is, dan moet er ook een oplossing zijn. Dan staan zij niet tegenover elkaar, doch zij spreken langs elkaar. En dan moet er toch ook een vorm kunnen worden gevonden om deze in wezen op hetzelfde belang gerichte standpunten te coördineren.

Wanneer ik daarover iets ga schrijven, dan wil ik eerst nog even verklaren, dat ik mij volkomen bewust ben, dat ik in het bovenstaande niets nieuws heb gezegd. Ik heb geen andere pretentie, dan dat ik de feitelijke toestand, zoals die op het ogenblik is, en misschien vroeger ook reeds was, met betrekking tot de verhouding werkgever en arbeider en de loonvorming in eenvoudige woorden heb uiteengezet.

Waar het voor mij op aankomt, is, dat het verschil, dat steeds tussen werkgevers en arbeiders wordt geconstrueerd en gesuggereerd, in wezen niet bestaat. Ik ben nuemaa, genoeg en heb in de 25 jaar, dat ik de beweging meemak, genoeg kijk op een en ander gekregen, dat ik mij niet voorstel, dat dit betekent, dat nu ook maar de organisaties voor werkgevers en arbeiders moeten worden opgeheven en men voortaan gezamenlijk in één groe organisatie de sociale vraagstukken moet gaan regelen.

Naar mijn mening zou men al een heel eind in de goede richting gaan, wanneer de organisaties van werkgevers

en arbeiders zouden willen erkennen, dat het geen principiële verschillen zijn, die hen gescheiden houden, doch dat zij de onderhandelingen voeren op de basis van één gemeenschappelijk belang.

Mens onderschatte de betekenis daarvan niet. Ik weet niet hoe het anderz gaat, maar als ik thans besprekingen met de leiders der personeelsorganisaties voer over de arbeidsvoorwaarden, heb ik het gevoel, dat ik tegenover mensen sta, die iets anders willen dan ik. Dat is fout en dat moet veranderen. Maar hoe moet dit gebeuren?

Een blote bewering, dat men precies hetzelfde wil, is niet voldoende. Ook al zou men dat in duizenderlei vorm herhalen, dan nog zou zij niet aanvaard worden. Evenmin verwacht ik veel heil van beschouwingen hierover in de pers of in de vakbladen. Wil men in deze iets bereiken, dan moet er iets concreets gebeuren.

Zeer belangrijk daarvoor zou het al zijn, wanneer de Overheid en allen, die het overleg inzake sociale vraagstukken organiseren, zich niet, zoals tot dusverre, angstvallig houden aan een peritair vertegenwoordiging der partijen. Men zou in het vervolg eenvoudig moeten spreken van een vertegenwoordiging van het bedrijfsleven. Dat men daarbij dan vooral in het begin „toevallig” steeds evenveel personen aanwijst, die tot de werkgeverskringen worden gerekend, als personen uit de arbeiderskringen is een bijkomstigheid, die men m.i. niet te zwaar moet opvatten. Hoofdzak is, dat men, aldus handelende, niet telkens weer het verschil demonstreert en accentueert.

Als men dit gedurende enige jaren in alle verschillende raden en commissies doet, waarin arbeidsvraagstukken aan de orde komen, dan moet dit op den duur, afgescheiden van de indruk naar buiten, aan de betrokkenen zelf het gevoel geven, dat zij niet een verschillend belang vertegenwoordigen, doch een gemeenschappelijk belang, dat van het bedrijf.

Tegenwoordig is het zo, dat de heer A. het werkgeversbelang en de heer B. het arbeidersbelang vertegenwoordigt, en dat zij zich ook geroepen voelen dienovereenkomstig te handelen. Dit zou op de bovengenoemde manier veranderd kunnen worden¹⁾.

Zo zijn er meer gebieden, waar dit gemeenschappelijk belang gedemonstreerd kan worden en het is duidelijk, dat dit in laatste instantie en het meest vruchtbaar door de betrokkenen zelf kan geschieden.

In dit licht hebben wij min of meer als vrucht van de moeilijke lichen in de bezettingsjaren de Stichting van den Arbeid te zien. Het Congres, dat deze Stichting onlangs te Utrecht heeft gehouden, was een demonstratie, waarvan de betekenis niet onderschat mag worden. Ik weet heel goed, dat in bizondere tijden als die, waarin wij thans leven, de gemoederen steeds ontvankelijk zijn en dat men dan gauw in zijn enthousiasme tot dingen komt, die op den duur niet bestendig blijken. En ook weet ik, dat er slechts weinigen zijn, die een demonstratie als de genoemde ook werkelijk innerlijk beleven. Voor verreweg de meesten is het een interessante nieuwigheid, die zij als ontwikkelingsverschijnsel aanvaarden, doch die

¹⁾ Neem bijv. maar weer eens de afvaardiging naar de Arbeidsconferenties. Waarom moet daarbij telkens worden vermeld: „Voor de werkgevers is afgevaardigd de heer A., voor de arbeiders de heer B.”? Waarom kan men niet zeggen, dat naast de vertegenwoordigers van de Regering voor het bedrijfsleven zijn afgevaardigd de heren A. en B.?

De nieuwe publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie, die door de Regering in een voorontwerp is ontwikkeld, berust ook weer op de oude paritaire vertegenwoordiging der „partijen”.

Welk een schone gelegenheid is er hier om nu eens een werkelijke stap vooruit te doen en te spreken van een gemeenschappelijke vertegenwoordiging van het bedrijf. Daarbij zou dan bepaald kunnen worden, dat de vertegenwoordigers zullen worden aangewezen door de in het betreffende bedrijf bestaande representatieve organisaties op sociaal gebied.

Practisch moge dat op hetzelfde neerkomen als in het voorontwerp, feitelijk is er een groot verschil. Men zit in de Staten-Generaal — ook al moge men politiek nog zover van elkaar staan — ook als volksvertegenwoordiger en er is maar één belang, dat van het Nederlandse volk. Zo moet men in de bedrijfsorganisatie ook zitten als vertegenwoordiger van het bedrijf, en er maar één belang zijn, dat van het bedrijf, in het raam van het algemeen belang.

hun eigen instelling ten opzichte van de betreffende problemen niet beroert. Dit doet echter niets af aan het feit, dat, nog geen half jaar nadat ons land zich uit de diepste ellende heeft kunnen verheffen, een dergelijke demonstratie heeft kunnen plaats vinden, terwijl, wat nog belangrijker is, daardoor een grondslag is gelegd, waarop een verdere samenwerking kan worden gebouwd.

Wanneer zij, die geroepen zijn in sociaal opzicht aan ons bedrijfsleven — ik spreek nu niet meer van werkgevers en arbeiders — leiding te geven, er in kunnen slagen om de geest, die dit Congres van den Arbeid bezielde, levendig te houden; wanneer zij de lagere regionen in het bedrijfsleven daarvoor ook ontvankelijk kunnen maken, dan is het zeer wel mogelijk, dat zij daaruit op den duur een concrete samenwerking opbouwen, die niet uitgaat van verschil in belangen, maar van één uitgesproken gemeenschapsbelang.

Welke organisatorische vorm deze samenwerking zou moeten aannemen is niet principieel. Wij kunnen, als wij in de goede richting gaan, dit gerust aan de ontwikkeling zelf overlaten of, zoals Prof. de Vooy's het eens uitdrukte: „Door de gebrekkige kristallisatie van onderlinge samenvoeging heen, moet het gaan naar een hogere eenheid der samenleving, welke zelfbewustheid besloten ligt in een gevoel van gelijkgestemde saamhorigheid van velen”.

Dr. Ir. B. BÖLGER.

VERVOERPOLITIEKĒ ASPECTEN.

1. Vóór den oorlog begon zich een vaste lijn af te tekenen ten aanzien van de vervoerpolitiek hier te lande met de totstandkoming en uitvoering van de „Wet Autovervoer Personen” (W.A.P.).

In vervolg hierop zou een „Wet Goederenvervoer” in het leven zijn geroepen, ware niet de oorlog uitgebroken, waarmede een einde werd gemaakt aan de behandeling van het bij de Staten-Generaal hiervoor ingediende ontwerp.

Beide, de W.A.P. en het ontwerp voor de „Wet Goederenvervoer”, waren uitvloeisels van voorstellen van de „Centrale Commissie van Bijstand en Advies voor het Verkeersfonds” (Verkeersfondscommissie), welke, onder de bekwame en deskundige leiding van Prof. Mr. F. de Vries in de eerste plaats geroepen was om de grondslagen te leggen voor de reeds te lang uitgestelde coördinatie van het vervoer.

2. Er bestond vóór den oorlog een overcapaciteit, vooral bij het water- en wegvervoer. Aan de wetgeving ontbraken nog de hierboven genoemde en bedoelde regelingen, om van overheidswege te kunnen ingrijpen in den min of meer chaotischen toestand, welke als gevolg hiervan op vervoergebied heerschte.

Er moest een einde gemaakt kunnen worden aan de zich voordoende ongebreidelde concurrentie en er moest aangestuurd kunnen worden op nog ontbrekende samenwerking en taakverdeling bij de verschillende ondernemingen voor rail-, water- en wegtransport.

3. Het voor oogen gestelde doel zou benaderd worden door invoering van een vergunningstelsel, dat voor speciale gevallen uitgebreid (of bedoeld) gedacht was met (of als) een stelsel van inschrijvingen. Geen middel van vervoer zou onder die omstandigheden zonder het aangegeven bewijs op den water- of landweg voor transportdoeleinden worden toegelaten.

Verwacht werd, dat dan verder de verlangde coördinatie met passende concentratie en opheffing van ongezonde concurrentie ware te dienen.

4. Voor het personenvervoer zijn in vorenbedoeld opzicht reeds gunstige resultaten bereikt kunnen worden vóór den oorlog en zelfs ook in den oorlog. Dit laatste vooral is te danken geweest ook aan de persoonlijke belangstelling voor de onderwerpelijke aangelegenheid van den Secretaris-Generaal, toen Hoofd van het Departement van Waterstaat, mr. D. G. W. Spitzen, wiens

Nederlandsch beleid en groote kennis en gave lang nog een veilige keering vormden tegen onnedelandsche invloeden, welke het aangevangen en moeilijke voort te zetten coördinatiewerk ernstig bedreigden.

5. De oorlog en andere ongunstige omstandigheden hebben helaas, niettegenstaande het vorenaangeduide gunstige begin, aan de oplossing van het vervoerprobleem nieuwe en hoge eischen gesteld en dit probleem zelf ingewikkelder gemaakt dan het vóór den oorlog was.

Het valt dan ook toe te juichen, dat voor het Verkeer (en Energie) een afzonderlijk departement is gesticht. Dit doet verwachten, dat i.c. een oplossing zal worden nagestreefd, welke Nederland de bijzondere plaats verzekert, waarop het, niet 't minst ook met het oog op onze internationale belangen en betrekkingen, aanspraak kan, mag en moet maken.

6. Onder sterk gewijzigde en zich nog steeds wijzigende omstandigheden zal een nieuw vervoerapparaat opgebouwd moeten worden, zich door economische, sociale en technische bijzonderheden kenmerkend, waarmede voldoende kan worden voorzien in de vervoerbehoefte.

Voorloopig zal de overwinning van het totale tekort aan transportmiddelen wel met onevenwichtige aanvulling van het noodige materieel gepaard gaan. Het gevolg hier van zal zijn, dat toewijzing van vervoer aan andere middelen plaats vindt dan daarvoor op den coördinatiegrondslag onder normale omstandigheden bestemd geacht behooren te worden. Zulks mag er echter niet toe leiden, dat de uiteindelijke vormgeving van het nieuwe vervoersstelsel, naar het beginsel der coördinatie, uit het oog verloren wordt, waardoor opnieuw een toestand zou worden geboren, welke de vereischte redelijke aanpassing van vervoercapaciteit aan vervoerbehoefte als een illusie te wenschen overliet.

7. In de eerste plaats is hier gedacht aan het binnenlandsch vervoer, dat een op zichzelf staand geheel kan vormen. Hierbij mag echter niet voorbij gezien worden, dat dit — vooral het goederenvervoer, waarbij in-, uit- en doorvoer een belangrijke rol spelen — het buitenlandsch vervoer raakt, niet zelden daarvan het begin of einde uitmaakt.

Het nationale vervoerapparaat zal dus, hoewel zelfstandig, ook gezien moeten worden als een voornaam deel van een grooter geheel. Temeer aanleiding bestaat hiertoe, daar zich internationale verhoudingen kunnen doen gelden, welke zelfs regeling van Linnenlandsche vervoeraangelegenheden bemoeilijken. In dit verband kan bijv. gewezen worden op de toepassing eertijds van aan de zgn. Rijnvaartacte te ontleenen maatregelen.

8. Dezen gedachtegang vervolgend en Nedeland ziend, grooter dan door geographische grenzen geteekend, met z'n internationale luchtvaart- en zeevaartlijnen, met z'n wereldlucht- en zeehavens en met groote tot ver buiten zijn grenzen bevaarbare rivieren, wordt de verbeelding sterk geprikkeld, om in de toekomst het feitelijke beeld van ons nieuwe nationale vervoerapparaat te zien als een vormscheppend fragment van een mogelijke internationale eenheid op vervoergebied.

9. Dit laatste moge een utopie genoemd worden, zulks neemt niet weg, dat er, nuchter beschouwd, zakelijke aanleiding genoeg bestaat om de oplossing van bestaande en te verwachten vervoerproblemen in de richting hiervan te zoeken.

Bedoelde vraagstukken zijn vele, betreffen ook onze havens, zoowel onderling als met betrekking tot die in aangrenzende of nabije landen, alsmede oude en nieuwe overeenkomsten ter zake de vaart op rivieren, kanalen en andere waterwegen, het grensoverschrijdend landverkeer, enz.

Uitstel van de oplossing van al die vaak netelige kwesties brengt het gevaar mede, dat zich daarbij weer de welhaast onoverkomelijke moeilijkheden uit het verleden

zullen voordoen, welke thans, nu wij als 't ware aan een nieuw begin staan, minder bezwaarlijk zullen zijn te voorkomen of uit den weg te ruimen.

10. Het is mogelijk, dat veel goeds in vorenbedoelde richting is te verwachten van de nieuwe internationale organisatie op verkeersgebied, waarvan Nederland de eer van het door Prof. Ir. E. R. Hondelink bekleede voorzitterschap geniet. De bijzondere positie van ons land, zooals die uit het bovenstaande moge spreken, zal echter beter en meer tot haar recht komen, indien zij door de betrokken leidende krachten van de Overheid en in het binnenland en tegenover het buitenland krachtig worde gesteld en zoo noodig verdedigd. Daarbij zal dan eigen sfeer kunnen heerschen, verruimd, om ook ons aandeel in de van volkerenorganisaties afhankelijke belangen volledig te kunnen beoordeelen.

11. Zoo rijst de vraag, of het wellicht aanbeveling verdient om de hoofden van de diensten voor het binnenlandsch vervoer, de luchtvaart en de scheepvaart (grootte vaart) in één college samen te brengen, dat den minister van Verkeer in alle algemeene en bijzondere vervoer-aangelegenheden van primair belang ter zijde staat.

Voor een bevestigend antwoord op deze vraag zijn stellig motieven aan te voeren.

Dat „Scheepvaart” (nog) niet bij het Departement van Verkeer is ondergebracht, pleit niet tegen verwezenlijking van dit denkbeeld. Integendeel is er veel voor te zeggen deze onderbrenging voor te staan en door te voeren. Militaire overwegingen, op grond waarvan misschien het afzonderlijke Departement van Scheepvaart feitelijk nog samengaat met dat van Marine, behoeven geen bezwaar tegen overgang hiervan naar het Verkeersdepartement te vormen. Immers, „Luchtvaart” maakt reeds deel uit van dit departement, terwijl deze ook nog van militaire beteekenis is, welke mogelijk verband met het Departement van Oorlog vordert.

12. Vorengenoemde diensthoofden (behooren te) zijn de deskundigen bij uitnemendheid, in staat duidelijk richtlijnen vast te stellen voor het volgen van de te voeren, op eenheid gerichte vervoerpolitiek.

Vereenigd en zoo bijgestaan door een geschikt secretariaat, zou aan geen autoriteit beter dan aan deze de behandeling kunnen worden toevertrouwd van beroepen, ingesteld naar aanleiding van beslissingen der voor het verlenen van concessies, ten behoeve van het binnenlandsch vervoer, in te schakelen instantie. Ook zou aan het gedachte college het best het noodige contact met het Departement van Buitenlandsche Zaken in handen kunnen worden gelegd, ter voorbereiding van schikkingen in vervoerkwesities en daarmede samenhangende geschillen, waaraan wij internationaal onderworpen zijn. En niet in de laatste plaats zou deze interne toporganisatie aangewezen zijn om leiding te geven aan het werk ter oplossing van de groote vraagstukken, die zich in verschillende sectoren van het binnenlandsch vervoer voordoen en aan bijzondere adviescommissies plegen te worden voorgelegd.

13. Onwillekeurig gaat bij het overdenken van één en ander de gedachte ook uit naar de aanraking van het Staatsbedrijf der P.T.T. met de groote vervoerlichamen als de K.L.M., de N.S., enz. Het is niet uitgesloten, dat deze aanraking in bepaalde gevallen de bemiddeling van de Overheid zoo niet noodig, dan toch gewenscht maakt.

Met onderbrenging ook van de dienst der P.T.T. bij het Departement van Verkeer en Energie — afgezien van het vorenstaande al niet onlogisch — ware met het oog hierop reeds een stap in de goede richting te doen. Verder zou er dan voordeel in gelegen kunnen zijn om voor bepaalde gevallen het hooger aangeduide college van drie met het hoofd van den P.T.T.-dienst uit te breiden. De aldus samengestelde vervoerraad zou zoo een afspiegeling nabijkomen van de eertijds voor de Ver-

keersfondscommissie raadzaam geachte en goed gebleken vertegenwoordiging.

14. De vervoerpolitiek, waarvan in den aanhef sprake was, zal naar het voorkomt, principieel weinig of geen wijziging behoeven. Vele details van de terzake getroffen regelingen en uitgevaardigde voorschriften zullen echter niet onbeteekenend moeten herzien.

Alleen reeds het feit, dat wij niet meer staan als vóór den oorlog met een „teveel”, dat op den langen duur (dus traag) tot de grens van „het voldoende” eerst zou zijn teruggebracht, doch moeten uitgaan van een „totaal tekort”, dat met alleen door de overmacht der schaarschte beperkten spoed ingehaald dient te worden, om de ontwikkeling van het nieuwe Vervoerwezen in goede banen te leiden en te houden, vergt ingrijpende verandering van de bij de vervoervergunningverleening te volgen procedure. Dit en ook niet door den na-oorlogstoestand geboden, doch door de ervaring nuttig en noodig gebleken, verbeteringen, vorderen voorts wijziging in de samenstelling en werkwijze van het betrokken gezag, de zgn. Commissie Vervoervergunningen (C.V.V.). Hierbij zal zich thans ook invloed ten goede kunnen doen gevoelen van de vervoerbedrijfsorganisatie, op nieuwe leest geschoeid, en verder gegaan kunnen worden in de richting van het verlangen naar soepele en verrekendesamenwerking met de Rijksverkeersinspectie, die door haar dagelijksch contact met de practijk voorlichting van onschatbare waarde en niet minder waardevolle adviezen terzake weet te geven. Niet onopgemerkt mag hier ook worden gelaten, dat het alle aanbeveling verdient te zoeken naar een vaste basis voor uitspraken in beroep, opdat hiermede niet van het op den voorgrond te stellen coördinatiebeginsel zal kunnen worden afgeweken.

15. De in bovenstaande punten beknopt geschetste aspecten vertolken oppervlakkig, doch, naar hier bedoeld en gehoopt wordt, voldoende belangstelling wekkend, slechts eenige belangrijke desiderata.

Naar zich laat aanzien zouden voor de vervulling hiervan voorloopig hoofdzakelijk tijdelijke voorzieningen in aanmerking komen. Een bezwaar is dit allerminst, integendeel past het karakter hiervan goed bij dat van den overgangstoestand, waarin wij verkeer en waarin de nieuwe verhoudingen zich nog duidelijk moeten afteekenen om met de kennis hiervan definitieve oplossingen hecht en stabiel te kunnen fundeeren.

Bij de toepassing van het „Reglement Autovervoer Personen” (R.A.P.), voorganger van de W.A.P., is in dit opzicht, hoewel onder geheel verschillende en minder verstrekkende verhoudingen, niet onbeteekenende ervaring opgedaan, waarmede ernstig bij opzet en uitvoering van nieuwe plannen, als beoogd, rekening zou zijn te houden.

16. Deze bescheiden bijdrage moge anderen bewegen tot betere uitingen van den wil, waarmede wij allen bezield zijn, om ons uit den door onze vijanden achtergelaten noodtoestand energiek op te werken.

H. VAN BREEN.

DE ZUIDERZEEWERKEN EN ONZE NATIONALE WELVAART.

Onderstaand artikel, waarvan de publicatie aanmerkelijk vertraging moest ondergaan, is geschreven vóór het oorlogsgeweld en daarmede de Deutsche bezetting van ons land een einde had genomen. Reden waarom met het vraagstuk van overdracht van Duitsch geëvacueerd grondgebied ook aan ons land geen rekening kon worden gehouden.

Toch staat deze gebiedsoverdracht met het hier behandelde onderwerp in nauw verband.

Een dergelijke uitbreiding van ons grondgebied als

waardevol staatsbezit zal immers ook een oplossing geven voor de steeds nijpender wordende vraag, op welke wijze aan het nog steeds gecontinueerde belangrijke accres van onze agrarische bevolking gelegenheid ware te geven het van vader op zoon uitgeoefende bedrijf te kunnen blijven uitoefenen, de afhankelijkheid van onze broodvoorziening van het buitenland te verminderen en ons totale bevolkingsaccres, hetwelk onmiskenbaar met onze volkswelvaart samenhangt, op peil te houden.

Tevens zal deze wijze van vergoeding van de schade, ons land tot de grens van ons nationaal vermogen toegebracht, als eenig middel in staat stellen onze arbeiden welvaartbrengende nationale outillages wederom op te bouwen, ons vooroorlogsch ontwikkelings- en uitbreidingsprogram wederom op te vatten en tot voltooiing te brengen.

Wij zien ons voor de keuze gesteld een dergelijke vergoeding te eischen en doorgevoerd te krijgen, dan wel het aangaan van buitenlandsche financieele verplichtingen, waardoor op een groot deel van ons nationaal arbeidsvermogen zou worden beslag gelegd, teneinde hieraan te kunnen voldoen, terwijl de uiterste beperking en versobering zou moeten worden betracht om hieraan niet te gronde te gaan.

De meest noodzakelijke en nuttige uitbreidingswerken zouden onder die omstandigheden gevaar loopen in de verdrukking te komen, waardoor een afglijden naar een staat van armoede en afhankelijkheid, gebondenheid en ingeperkte nationale bewegingsvrijheid in hooge mate verhaast zou worden.

Weigeren wij echter aan te nemen, dat ons volk zich in commercieel-economisch opzicht in den hoek zal laten dringen van financieele nationale onmacht en doelbewust voorwaarden tot het herstel van onze landelijke economische levensvatbaarheid zal eischen, dan blijft onderstaande beschouwing in het gezichtsveld gelegen van onze toekomstige landelijke ontwikkelingsmogelijkheden.

Een zoo omvangrijk en ingrijpend werk als de afsluiting en drooglegging van de Zuiderzeegebieden, zal zijn stempel drukken op de geheele economische ontwikkeling van het bedrijfsleven hier te lande, zoodat dit onderwerp niet in beknopten vorm volledig kan worden behandeld.

Van den veelzijdigen invloed, welke de Zuiderzeewerken op onze volkswelvaart zullen uitoefenen, vraagt meer speciaal die op agrarisch gebied de aandacht.

Er bestaan drie mogelijkheden tot productieverhooging in den landbouw, te weten:

- vermeerdering van de specifieke opbrengst;
- ontginning van woeste gronden en het in cultuur brengen daarvan;
- toevoeging van vruchtbare gronden aan de landoppervlakte door middel van inpoldering.

Aan een streven tot opvoering van onze agrarische productie is hier te lande veel aandacht besteed, zoowel in kwalitatieven als kwantitatieven zin. Wat het eerste betreft, door steeds op hooger peil brengen van het landbouwonderwijs en door voorlichting, door het instellen van diensten op het gebied van plantenveredeling, veevoederbereiding, bestrijding van plantenziekten, onderzoek naar bodemgesteldheid, etc., en door het stichten van den veeartsenijkundigen dienst. Dat deze maatregelen in letterlijken en figuurlijken zin goede vruchten hebben afgeworpen, wordt bewezen door de stijgende reputatie, die onze agrarische producten in het buitenland genieten en tevens door een zeer markante toeneming van de specifieke opbrengst. Zoo werd in de periode van 1911/1939 een gestadige verhooging in specifieke opbrengst van de meeste landbouwgewassen van 20 tot 40 pCt. verkregen. Nog zijn wij in dezen niet aan de grens der mogelijkheden gekomen.

Door deze maatregelen wordt echter geen uitbreidings-

mogelijkheid gegeven aan de directe tewerkstelling in den landbouw.

Aangezien het aantal ha, dat per tewerkgestelde kan worden bewerkt, vrij constant blijft, is werkverruiming in den landbouw vrijwel geheel op uitbreiding van cultuurgrond aangewezen. Gebrek aan cultuurgrond is dan ook in Nederland de voornaamste oorzaak van den trek van de landbouwbevolking naar de steden en industriecentra en niet, zooals in Frankrijk, de zucht van den landbouwer zijn bedrijf vaarwel te zeggen. Teneinde in het gebrek aan cultuurgrond zooveel mogelijk te voorzien, heeft de landontginning ernstig de aandacht gehad. In bovengenoemde periode werd een oppervlakte van rond 150.000 ha. heide- en zandgronden tot bouw- en grasland en bosch ontgonnen, doch deze bron van landaanwinst voor den landbouw zal binnen afzienbaren tijd opdrogen. Nu is immers nog slechts voorhanden rond 220.000 ha aan heide- en zandgronden en onvergraven en vergraven hoogveen, waarvan toch zeker niet meer dan 100.000 ha voor dit doeleinde zal mogen prijsgegeven.

Wanneer men bovendien in aanmerking neemt, dat elk jaar een niet onbelangrijk areaal aan cultuurgrond verloren gaat voor uitbreiding van steden en dorpen, den aanleg van spoor- en landwegen, het graven van kanalen etc., terwijl de door ontginning van woeste gronden*gewonnen cultuurgrond door geringere vruchtbaarheid aanvankelijk geen al te groote waarde heeft, dan is het winnen van nieuw bouwland, door inpoldering van gebieden van gemiddeld goede vruchtbaarheid, wel de aangewezen oplossing voor de toekomst om aan onze agrarische bevolking expansiemogelijkheid te geven, onze landbouwproductie verder op te voeren en de ingetreden daling in ons bevolkingsaccres tegen te gaan.

In hoeverre de Zuiderzeewerken hierin vermogen te voorziën, zal uit de volgende nadere behandeling van de voordeelen, welke dit omvangrijke werk biedt, blijken. De zes belangrijkste voordeelen zijn:

- a. omvangrijke uitbreiding van industrieelen nieuwbouw;
- b. bestrijding van conjunctuurschommelingen door uitvoeren van belangrijke werken door of met medewerking van de Overheid, waarvan het tempo van uitvoering in afhankelijkheid van de conjunctuur geregeld zal worden; versneld bij conjunctuurdaling, vertraagd in tijden van hoogconjunctuur, met het doel de conjunctuurschommelingen te voorkomen of af te vlakken;
- c. mogelijkheid tot verruiming van blijvende werkgelegenheid op agrarisch gebied;
- d. gunstige invloed op ons jaarlijksch bevolkingsaccres;
- e. gunstige invloed op het kwaliteitspeil van onze agrarische productie;
- f. het tegengaan van verstoring van het gewenschte evenwicht tusschen industrieele en landbouwproductie.

ad a. De uitbreiding der industrieele bedrijvigheid, welke de uitvoering van dit omvangrijke werk medebrengt, draagt een zeer bijzonder karakter.

De uitvoering van dit machtige werk, dat in opzet en omvang eenig in zijn soort is, vereischt een omvangrijke outillage van zeer speciale constructie en hoedanigheid, zooals baggermolens, zandzuigers, onderlossers, sleepboten, etc., materiaal, waarop juist onze industrie gespecialiseerd is, zoodat dit in hoofdzaak hier te lande kan worden vervaardigd. Veel nieuwe ervaring zal bij de doorvoering der Zuiderzeewerken verder worden opgedaan, welke tot constructieverbetering der te gebruiken outillage en nieuwe ontwerpen daarvan aanleiding zal geven, waardoor de internationale reputatie, welke onze industrie op dit gebied reeds heeft verworven, nog zal toenemen. Ook belangrijke ervaring en ontwikkeling in wetenschappelijken zin zijn van de uitvoering van de voornaamste onderdeelen dezer werkzaamheden het gevolg. Dijken en sluizen van zeer speciale constructie werden na grondige studie

ontworpen, pompen met een uitzonderlijk hoog nuttig effect gefabriceerd en materiaalverbeteringen tot stand gebracht, kortom, de bij dit werk betrokken vaderlandsche industrie doet hiermede een ervaring op, die haar aanstonds bij het verkrijgen van buitenlandsche opdrachten zeer ten goede zal komen en haar in staat zal stellen ook met succes haar aandeel te nemen in verdere omvangrijke droogleggingen in de toekomst. Het te verwerken materiaal is hoofdzakelijk van binnenlandschen oorsprong of in Nederland te betrekken en geeft dus een hoog percentage aan industriële werkgelegenheid hier te lande.

ad b. Dit zoo omvangrijke werk is niet aan tijd gebonden en kan gevoegelijk worden geregeld naar de conjunctuur en de momenteel bestaande werkgelegenheid en wel door versnellen van het tempo van uitvoering bij conjunctuurdaling, vertraging bij conjunctuurstijging, waardoor de conjunctuurschommelingen worden tegengegaan.

ad c. De blijvende werkverruiming op agrarisch gebied kan als volgt worden omschreven:

het aantal ha bouwland, dat per in den landbouw tewerkgestelde kan worden bewerkt, is vrij constant en gemiddeld op 3,6 te stellen. Nu is in de Wieringermeer, groot 20.000 ha, rond 16.630 ha bouwland gewonnen of rond 83,5 pCt. van de totale oppervlakte. Van de 219.000 ha, welke de volledige Zuiderzeepolders zullen beslaan, mag, indien eenzelfde verhouding wordt aangenomen, dus 183.000 ha bouwgrond worden verwacht, waarop 51.000 personen in het landbouwbedrijf werk zullen kunnen vinden, een uitbreidingsmogelijkheid derhalve van 8 pCt. van de in 1930 in totaal in onzen geheelen landbouw werkzamen. Een zeer noodige expansiemogelijkheid, als gevolg van de opdrogende bron van agrarische werkverruiming, veroorzaakt door een stijgend gebrek aan te ontginnen woeste gronden, is hiermee geschapen. Tevens kan deze toeneming aan bouwgrond tegemoetkomen aan den landhonger, welke zich bij onze toenemende landbouwbevolking voordoet, waardoor een steeds nijpender gebrek aan cultuurgrond zich doet gevoelen.

ad d. Vervolgens dient te worden onderzocht, voor welk aantal personen de Zuiderzeegebieden vestigingsmogelijkheid bieden.

De bevolking van de Zuiderzeepolders zal het karakter van een plattelandsbevolking dragen. Als plattelandsbevolking kunnen worden aangemerkt alle inwoners, gevestigd in gemeenten onder een bepaalde grootte.

Voor de volgende beschouwingen zijn twee gevallen aangenomen:

geval A, waarvoor deze grootte is bepaald op 10.000 inwoners;

geval B, waarvoor deze grens is verlegd naar 20.000 inwoners.

Nu bedroeg in 1941 de op deze wijze gedefinieerde plattelandsbevolking van ons land voor:

geval A 32,1 pCt. van onze bevolking, ofwel 2.890.000 zielen en voor geval B 47,6 pCt., of wel 4.286.000 zielen.

Het totale oppervlakte van ons land bedroeg 3.327.000 ha. Verminderen wij deze oppervlakte met de aanwezige woeste gronden van rond 220.000 ha, en de totale oppervlakte der gezamenlijke gemeenten voor geval A van rond 102.000 ha, voor geval B 79.000 ha, dan blijft een nuttige oppervlakte voor geval A van rond 3.005.000 ha, voor geval B van rond 3.028.000 ha over. Voor geval A is dus de dichtheid van de plattelandsbevolking rond

0,96 inwoners per nuttige ha,
voor geval B 1,41 inwoners per nuttige ha.

Voor de geheele oppervlakte van de Zuiderzeegebieden, groot 219.000 ha, geeft dus:

geval A $210.000 \times 0,96 = 210.000$ inwoners,
geval B $219.000 \times 1,41 = 310.000$ inwoners.

Nu zal verwacht mogen worden, dat op den duur de

bevolkingsaanwas ook in deze polders aanleiding zal geven het het uitgroeien van enkele plaatsen boven de 10.000 resp. 20.000 zielen, dan wel, dat de bevolkingscentra van het oude land hun aantrekkingskracht zullen doen gelden op dat deel van de bevolking, dat zich in plaatsen van grooter stedelijk verband wenscht te vestigen.

Berekeningen toonen aan, dat in de periode van 1899 tot 1941 het saldo van de migratie van een plattelandsbevolking, waaronder wordt verstaan die van de plaatsen met minder dan 10.000 inwoners, naar grotere plaatsen heeft bedragen 14 pCt. van de plattelandsbevolking. Wordt de grens verlegd naar plaatsen onder de 20.000 inwoners, dan valt dit saldo terug op 8 pCt.

In de eerste 40 jaar nadat de Zuiderzeepolders geheel in exploitatie zullen zijn gebracht, zullen deze dus, naar deze berekening, aanleiding geven tot een bevolkingsaccres:

voor geval A van $204.000 \times 1,14 = 233.000$ inwoners,

voor geval B van $303.000 \times 1,08 = 327.000$ inwoners.

Een controleberekening kan als volgt worden gemaakt.

Indien wordt aangenomen, dat de bevolkingscentra in de Zuiderzeepolders niet boven de 20.000 inwoners zullen uitgroeien, geeft een becijfering, uitgaande van de bevolkingsdichtheid van overige agrarische gebieden in ons land, het volgende beeld.

De drie provincies, welke een uitgesproken agrarisch karakter vertoonen, zijn Groningen, Friesland en Zeeland. In onderstaande tabel is nu de bevolkingsdichtheid van deze provincies aangegeven, waarbij de bevolking van de steden boven de 20.000 inwoners is geëlimineerd.

Provincie	Oppervlakte in ha	Gereduceerd aantal inwoners	Aantal inwoners per ha
Groningen	232.571	325.325	1,4
Friesland	327.257	393.738	1,2
Zeeland	178.580	256.069	1,435
Totaal	738.408	975.132	1,32

Het gemiddelde aantal inwoners per ha is dus op 1,32 te stellen.

Dit geeft voor de 219.000 ha van de Zuiderzeepolders een aantal van 295.000 zielen. Onder toepassing van 8 pCt. verhooging voor migratie naar plaatsen boven de 20.000 zielen, geeft dit 320.000 inwoners.

Voor afzienbaren tijd mag dus met geen hooger bevolkingsaccres, veroorzaakt door het ontsluiten van de Zuiderzeegebieden, gerekend worden dan rond 300.000 à 325.000 zielen.

Dit aantal komt boven het accres van het oude land en zal weliswaar de daarin opgetreden daling in de eerstvolgende decennia in belangrijke mate kunnen tegengaan en het uiteindelijk te bereiken aantal van onze totale bevolking daarmede verhoogen, doch een blijvende daling in ons bevolkingsaccres zal hierdoor niet kunnen worden vermeden.

ad e. Vervolgens de gunstige invloed op het kwaliteitspeil van onze agrarische productie.

Het groote succes, hetwelk het in cultuur brengen van de Wieringermeer heeft geoogst, is in hooge mate te danken aan de uitstekende landbouwtechnische en wetenschappelijke voorbereiding en leiding, welke hieraan o.a. werd gegeven door den Dienst van den Wieringermeerpolder. Met haar uitgebreiden staf van wetenschappelijk personeel, goed geoutilleerde laboratoria en de daaraan verbonden onderafdeelingen, werkzaam op microbiologisch gebied, alsmede op dat van landbouw, planten- en bodemkundig onderzoek, benevens die ten behoeve van de voorlichting der pachters, kon de Directie der Wieringermeer bij het in cultuur brengen der drooggelegde gronden uitstekende

Daarom werden al spoedig voor verschillende groepen van artikelen afzonderlijke „maximum price orders” vastgesteld, zoodat de prijsstopbepaling langzamerhand haar inhoud verloor, evenals dat hier te lande het geval is, geweest. Grootendeels werden hierbij vaste maximum prijzen vastgesteld. Voor artikelen, waarbij dit niet mogelijk was, werd den fabrikanten toegestaan hun prijzen volgens calculatieschema's te berekenen. De gecalculerde prijzen dienden echter vooraf door het „O.P.A.” goedgekeurd te worden. Voor den handel in het bijzonder in den levensmiddelensector werd gebruik gemaakt van het zgn. „Mark-up-System”, waarbij bepaalde percentages voor handelsmarges werden toegestaan.

In April van dit jaar werd een nieuw systeem voor bepaalde groepen van artikelen, in het bijzonder textielgoed en meubelen, ingevoerd. Er was n.l. gebleken, dat de prijzen van deze goederen veel sneller waren gestegen dan die van de overige, welke voor het levensonderhoud van belang zijn. (De kosten van levensonderhoud stegen op basis van het gemiddelde 1935—1939 van April 1943 tot Februari 1945 van 124,1 tot 126,8, terwijl die van de kleding stegen van 128,7 tot 143,3). Daar dit de voorziening van deze artikelen in gevaar bracht, heeft het „O.P.A.” gezamenlijk met de „War Production Board” de volgende maatregelen getroffen. Aan de industrie werd voorgeschreven, dat 75% van de toegewezen grondstoffen gebruikt moest worden voor de productie van goedkope massaproducten, de overige 25% werd vrijgelaten. Hier treft men dus een overeenstemming met het Engelsche „utility”-systeem. Opdat de prijsverlaging tot den consument zou doorwerken, werden schalen (Pricing Charts) vastgesteld, waaruit de detaillist kan aflezen voor de verschillende klassen van artikelen, hoeveel zijn verkoopprijs mag bedragen bij een bepaalden inkoopprijs. Op deze wijze heeft men een probleem pogen op te lossen, dat tot één van de moeilijkste behoort, waarvoor de prijsbeheersching zich hier te lande thans ook ziet gesteld.

Bij de vaststelling der prijzen in den landbouwsector was het „O.P.A.” aan bepaalde minima gebonden, als gevolg van concessies, die President Roosevelt aan de „farmers” moest doen om de goedkeuring van het Congres voor zijn maatregelen te verkrijgen. Deze minima waren, of de prijzen van de producten per 1 October of 15 December 1941, of de gemiddelde prijzen tusschen 1 Juli 1919 en 30 Juni 1929, of pariteitsprijzen. Deze laatste zijn zoodanig vastgesteld, dat de boeren een reëel inkomen hebben, dat gelijk is aan dat van de periode 1909—1914. Bij een stijging der prijzen in den industriesector gaan dus automatisch de landbouwproducten mee omhoog. Deze royale politiek heeft ten gevolge gehad, dat van Januari 1941 tot December 1943 de prijzen van levensmiddelen met 40% stegen tegen die van kleding met 33% en die van huishoudelijke artikelen met 27%.

Van de prijsbeweging der goederen, die voor het levensonderhoud niet direct van belang zijn, heeft het „O.P.A.” zich in het algemeen niet veel aangetrokken, hoewel men zich er van bewust is, dat het ongewenscht is, het eene deel van het bedrijfsleven wel strenge restricties op te leggen en het andere niet. Dit heeft echter geen ernstige gevolgen als productieverschuiving e.d. gehad, daar de voorziening met deze goederen toch altijd op relatief hoog peil bleef.

Eerst sedert April 1943, na het uitvaardigen van de „Hold the Line Order”, is men begonnen systematisch subsidies te verlenen om de prijzen te stabiliseeren. In October 1943 werd, op jaarbasis berekend, reeds \$ 1.140 miljoen aan subsidies besteed. Voor 1945 werd een bedrag van \$ 1.500 miljoen voor dit doel begroot, waarvan 900 miljoen voor den levensmiddelensector. De gevolgen van deze politiek, gepaard aan een straffere prijspolitiek, deden zich duidelijk voelen, getuige de volgende cijfers: (Zie bovenaan tweede kolom)

Na een sterke stijging tot 1943, zijn de prijzen sindsdien niet veel meer gestegen. Hierbij moet worden aangeteekend,

Kosten van levensonderhoud 1935—1939 = 100

1940	100,2
1941	105,2
1942	116,5
1943	123,6
1944	125,5
1945 (Mei)	128,1

dat van arbeiderszijde deze cijfers worden betwist en dat men komt tot een aanzienlijk grootere stijging. In de Vereenigde Staten doen zich bij het opstellen van dergelijke statistische cijfers nog bijzondere moeilijkheden voor, doordat er groote regionale verschillen bestaan.

Na den oorlog.

Wijs geworden door de ervaring van den vorigen oorlog, toen na een snelle stijging van prijzen en loonen een groote crisis in 1920 volgde, wil het „O.P.A.” na dezen oorlog een politiek volgen, die een dergelijke ontwikkeling zal tegengaan. Ook hierbij wordt sterke tegenwerking van het bedrijfsleven ondervonden. Verblind door het directe eigenbelang in de naaste toekomst, vergeet men veelal, dat het algemeen belang en daarmee ook het eigenbelang slechts gediend kan zijn met een politiek, die rekening houdt met de in de toekomst te verwachten ontwikkeling. Van vele zijden wordt onder het motto „free enterprise” op directe opheffing van het „O.P.A.” aangedrongen, tezamen met de andere overheidsmaatregelen, die de industrie nog aan banden houden. Anderzijds ondervindt zij van President Truman, die ook in dit opzicht de politiek van President Roosevelt volledig volgt, grooten steun. Tot nu toe is het haar dan ook gelukt haar positie te handhaven. Wel zijn sedert het einde van den oorlog een aantal prijsregelingen opgeheven voor producten, die niet meer schaars zijn, in het bijzonder grondstoffen, en voor niet-essentieele producten.

Nieuwe prijspolitiek.

Na de beëindiging van den oorlog in Europa werd door den tegenwoordigen „Price Administrator” Mr. Chester Bowles, een nieuwe prijspolitiek ingezet voor de periode van omschakeling van oorlogs- naar vredesproductie²⁾. Deze politiek is er eenerzijds op gericht de industrie bij dezen overgang niet te remmen en anderzijds beoogt zij, dat stijging van kosten en prijzen niet leidt tot inflatie met alle gevaren van dien. De hier gevolgde politiek is ook voor ons van belang, daar ook ons land zich in een overgangperiode bevindt, terwijl uit recente uittalingen van Prof. Brouwers blijkt, dat hij zich voorstelt een eenigszins soortgelijke politiek te voeren.

De twee grondbeginselen van deze politiek zijn:

a. het toestaan aan de industrie van het incalculeren van de verhooging van de voornaamste kostenfactoren sedert 1941,

b. een deel van deze verhoogingen ten laste te brengen van de handelsschakels.

Voor de industrie begint men met uit te gaan van de productiekosten in de laatste normale periode, in Amerika gewoonlijk 1941. Deze kosten worden verhoogd met twee factoren, n.l. de sedert dat jaar wettig toegelaten stijging van prijzen van grondstoffen en halfabrikaten en de stijging der loonen. De stijging van andere kostenfactoren moet de industrie dus voor eigen rekening nemen. Boven de op deze wijze verhoogde productiekosten wordt het berekenen toegestaan van een winst, gelijk aan het gemiddelde van de gedurende de periode 1931—1939 behaalde winsten. Op deze wijze wordt telkens voor een tak van industrie gezamenlijk een percentage gevonden, waarmee elk bedrijf in dezen sector zijn prijzen mag verhoogden boven de door hem in 1941 berekende prijzen. Hierdoor is het mogelijk de prijzen in geheele sectoren van de industrie snel aan te passen aan de veranderde omstandigheden.

²⁾ Zie „Printers' Ink” d.d. 12 October 1945 „Why O.P.A. will stand pat on price control” door Chester Bowles.

Voor bedrijven, die in bijzondere omstandigheden verkeren, is het mogelijk een afwijking van het algemeen vastgestelde verhoogingspercentage te krijgen.

Voor de kleine bedrijven wordt van de bovenstaande politiek afgeweken. Zij mogen als alternatief op het toepassen van het algemeen verhoogingspercentage in hun bedrijfstak hun werkelijke productiekosten calculeeren, verhoogd met de helft van de winst, die opgenomen is in het algemeen verhoogingspercentage. Eenerzijds wordt hun dus hierbij toegestaan de omschakelingskosten van oorlogs- naar vredesindustrie in rekening te brengen, hetgeen aan de grootindustrie niet wordt toegestaan, maar anderzijds wordt hun een kleinere winstfactor toegestaan, teneinde hen niet in een al te voordeelige positie te brengen. Deze regeling is getroffen om het kleinen industrieën zonder groote reserves mogelijk te maken het risico aan te durven om initiatief te nemen. Voor de grootindustrie is het onder de getroffen regeling niet mogelijk de omschakelingskosten in te calculeeren. In ieder geval wil men vermijden, dat de prijzen, gedurende de periode van omschakeling, worden gebaseerd op de hooge kosten en den lagen omzet. Dit zou via hooge prijzen direct leiden tot inflatie en vermindering van koopkracht.

Zoals bovenvermeld, is het tweede grondbeginsel van de prijspolitiek in de periode van omschakeling, dat men een deel der prijsverhogingen, die aan de industrie worden toegestaan, op den handel probeert te verhalen. Dit geschiedt door bijv. aan een tak van handel, met in het algemeen behoorlijke bedrijfsresultaten, slechts toe te staan prijsverhogingen van bepaalde artikelen in zoverre door te berekenen, dat zij op deze artikelen niet met verlies werkt. Dit gebeurt voornamelijk bij die artikelen, die verkocht worden in bedrijven met een omzet van gevarieerde artikelen. Voorts wordt in het algemeen aan den handel geen toestemming tot doorberekening van prijsverhogingen toegestaan, alvorens de aan den fabrikant toegestane prijsverhoging het verschil tusschen de thans berekende handelsmarge en die van vóór den oorlog (in geld uitgedrukt) heeft opgeheven. Door de stijging der prijzen waren de procentueel vastgestelde marges, in geld uitgedrukt, ook gestegen, waarvoor geen bijzondere reden was. Aan den handel wordt thans als minimum de reële handelsmarge van vóór den oorlog toegekend. Dit sluit aan bij hetgeen reeds eerder op het gebied van textiel en meubelen was gedaan, zooals boven vermeld.

Door deze maatregelen hoopt het „O.P.A.” de prijzen voor de eerste periode na den oorlog binnen de perken te kunnen houden. De groote vraag hierbij is, wat de ontwikkeling der loonen zal zijn. Een bijzonder facet, waarop ik tot slot wil wijzen, is hierbij, dat President Truman loonsverhoging wil toestaan, zonder dat afzonderlijke goedkeuring van de Overheid is vereischt, wanneer deze loonsverhoging geen terugslag op het peil der prijzen heeft. Hij is van meening, dat een beperkte loonsverhoging mogelijk is met handhaving der huidige prijzen. Dit heeft er toe geleid, dat van arbeiderszijde invloed in de bedrijfsleiding wordt gevraagd, met het oog op het prijsbeleid der ondernemingen. O.a. was dit het geval bij de recente staking bij „General Motors”. Uiteraard voelen de ondernemers hiervoor niet veel. Het laatste woord is hieromtrent echter nog niet gesproken.

A. W. L. VAN HAERSMA BUMA.

BOEKBESPREKING.

Mr. W. C. L. van der Grinten, *De organisatie van het bedrijfsleven*. (Alphen aan 'den Rijn 1944, N. Samsom N.V., 231 blz.).

De onderstaande boekbespreking is nog geschreven onder de bezetting, toen zij door de tijdelijke staking van de uitgave van de „Economisch-Statistische Berichten” niet meer kon

worden geplaatst. Uiteraard draagt de inhoud daarvan de sporen. Menige opmerking zou anders zijn uitgewerkt, als toen vrijheid van drukpers zou hebben bestaan. Het heeft voor den schrijver een punt van overweging uitgemaakt, of hij den tekst nog aan een herziening zou onderwerpen. Tenslotte heeft hij daarvan afgezien. Mr. Van der Grinten heeft zijn boek eveneens onder de bezetting moeten schrijven en zich dus dezelfde beperkingen moeten opleggen. Hij heeft er recht op nog in dezelfde sfeer te worden beoordeeld. Het zou onbillijk zijn thans aan dezen verdienstelijken arbeid een anderen maatstaf aan te leggen.

Uit de bijzonder vruchtbare pen van Mr. W. C. L. van der Grinten is opnieuw een commentaar gevloeid op één van de gebieden, waar in onze dagen een krachtige ontwikkeling van nieuw recht heeft plaats gevonden. Ditmaal zijn het de horizontale en de verticale organisaties van het bedrijfsleven, onderscheidenlijk berustend op de besluiten 206/1940 en 69/1941, waaraan de schrijver zijn vernuft en zijn begaafdheid tot registreeren heeft gewijd. Slechts de regeling van de Kamers van Koophandel en Fabrieken is buiten beschouwing gebleven, omdat daaromtrent reeds een studie van gelijke strekking is verschenen. Het boek heeft dus de vooropgezette bedoeling pionierswerk te zijn. Weliswaar beschikken wij voor de horizontale bedrijfsorganisaties — voor de verticale ontbrak tot dusver elke samenvattende beschouwing van eenigen omvang — over het commentaar van Mr. J. W. H. Behrens¹⁾, doch dit heeft, hlijkens het eigen getuigenis van dezen auteur (par. 4), niet de bedoeling de materie volledig en wetenschappelijk te behandelen, maar is slechts een poging om de geheele stof zoo beknopt mogelijk overzichtelijk samen te vatten. Het mede bestaande werk van Dr. J. C. C. Rupp²⁾ heeft het karakter van een bronnenstudie, welke uitsluitend de historische interpretatie dient. De behoefte aan een verder strekkend commentaar was des te grooter, omdat, gelijk Mr. Van der Grinten in zijn voorwoord terecht opmerkt, „de wettelijke maatregelen, die tezamen het bedrijfsorganisatierecht vormen, niet uitmunten door helderheid van redactie en niet steeds blijk geven van een duidelijk inzicht van den wetgever in de verschillende problemen”. „Dit wordt”, naar de schrijver voorts constateert, „verergerd door de omstandigheid, dat de maatregelen gewoonlijk zonder eenige toelichting zijn uitgevaardigd”. Verschillende detailstudies, welke in dit en in andere bladen zijn verschenen, konden slechts zeer ten deele tegemoet komen aan dit tekort, omdat zij uiteraard niet werden geschreven in het kader van een breede beschouwing van de moeilijke stof in haar geheel.

In de literatuur, welke tot dusver over deze materie is verschenen, vallen twee stroomingen op te merken. De ééne kiest, gelijk één harer verdienstelijke paladijnen het zelf omschreef³⁾, vooral „praejuridische feiten” tot haar uitgangspunt, zij gaat vooral uit van economische en staatkundige motieven, welke de totstandkoming van de organisatie van het bedrijfsleven hebben beïnvloed. Met andere woorden, haar interpretatiemethode is teleologisch. Mr. Van der Grinten daarentegen zet koel en nuchter het ontleedmes in de stof en beschrijft haar op grond van een streng juridische analyse van de teksten (historische beschouwingen en waardeeringsoordeelen sluit hij in zijn voorwoord uit), daarbij systematisch aansluiting zoekend aan de algemeene begrippen, welke de rechtswetenschap hier te lande heeft gevormd. Het heeft weinig zin deze methoden tegen elkander af te wegen, eerder moet men zich verheugen, dat een moeilijk en weinig bekend probleem langs zoo verschillende wegen door bekwame mannen wordt aangevat. Wie in de gelegenheid is op te merken, hoe

¹⁾ „De organisatie van het bedrijfsleven”, 4e druk, Amsterdam 1943.

²⁾ „De werkzaamheden der Organisatie-Commissie”, diss. Rotterdam, Alphen a. d. Rijn, 1943.

³⁾ Mr. E. Bloembergen, „De Raad voor het Bedrijfsleven”, in „Economisch-Statistische Berichten”, no. 1465 van 19 Juli 1944, blz. 374.

weinig dit geheele brok rechtsvorming zelfs bij onze juristen nog bekend is, zal slechts kunnen beamen, dat meer licht, van welke zijde ook ontstoken, hoogst welkom is.

Het staat buiten twiifel, dat Mr. Van der Grinten de taak zijner keuze op bekwame wijze heeft volbracht. Het wekt bewondering op te merken, hoe veelomvattend zijn kennis is van de toch wel zeer bijzondere vraagstukken, welke hij heeft ontmoet bij deze studie. Zijn beroep op de clementie van den lezer mag dan ook gerust als een hoffelijk gebaar worden opgevat, waartegenover slechts een even beleefde afwijzing van zulk een nederige betuiging past.

In de eerste plaats heeft de schrijver zijn boek gebouwd op een naar omstandigheden zeer uitgebreide documentatie. In het bijzonder valt op, dat hij access heeft te hebben gehad tot een niet algemeen toegankelijke bron als de interne circulaire van de hoofdgroep Industrie. Dit verkregen voorrecht moet hem intusschen niet verleiden tot de éézijdige toeschrijving aan deze organisatie van algemeener uitspraken, waaraan zij in haar circulaire slechts mede uiting heeft gegeven. Het voorschrijf, dat geen mannelijk personeel tusschen 18 en 35 jaar op de bureaux mag worden aangesteld (blz. 67), heeft bijv. een veel ruimer veld van toepassing en een diepere bron dan de aanhaling van aanwijzing 43/7 van den voorzitter van de hoofdgroep Industrie zou doen vermoeden. Ook de beschouwing op blz. 80 over het overnemen van werkzaamheden van de Rijksbureaux door bedrijfsorganisaties lijkt niet alzijdig genoeg, allicht evenzeer door het praedomineren van des schrijvers industriele oriëntatie. In dit verband mag worden gewezen op het artikel „Een voorbeeld van overneming van werkzaamheden van Rijksbureaux door Bedrijfsorganisaties” („Economische Voorlichting” van 8 October 1943, blz. 752 e.v.), hetwelk, voorzover ik kan zien, niet is geciteerd.

In de tweede plaats toont de schrijver ook in dit boek, dat hij een knap en goed onderlegd jurist is. Hij beschikt blijkbaar over een intuïtief gevoel voor de aanwezigheid van kwesties en weet deze niet slechts helder te belichten, doch mede niet zelden met de verbluffende eenvoudigheid, welke den meester kenmerkt, te ontzaten. Of hij daarmee altijd komt tot de oplossing, welke voor de praktijk de beste zou zijn, is een tweede kwestie, doch tenslotte pretendeert hij dat ook niet. In elk geval is hij prijzenswaardig objectief in het stellen van de problemen en het vermelden van de verschillende gezichtspunten. Den zuiveren jurist valt dan ook bij lezing niet veel tegen te werpen. Gewezen moge slechts worden op blz. 35, waar hij een onderneming omschrijft als „een natuurlijke of rechtspersoon, die een bedrijf uitoefent met het oogmerk om winst te behalen”. In de eerste plaats lijkt dit eer de definitie van een ondernemer dan van een onderneming en in de tweede plaats bevat zij een pleonasme, omdat volgens geldend Nederlandsch recht het oogmerk van winst te behalen inhaerent is aan het begrip „bedrijf”⁴⁾.

Ook vraag ik mij af, of de schrijver niet mistast, als hij op blz. 125 bij de bespreking van het VI U.B. opmerkt, dat daarin de begrippen voorzitter en groep voortdurend dooreen worden „gehaspeld”. Zoodra het aankomt op rechtsgeldige wilsvorming (en het gaat hier om de executie van beschikkingen), zijn beide begrippen identiek, omdat zulk een wilsvorming volgens de huidige voorschriften geschiedt door den voorzitter, die ten aanzien van zoodanige manifestaties van de groep met haar kan worden vereenzelvigd. Het gaat hier dus slechts om een terminologische kwestie. De desbetreffende beschikking wisselt eenvoudig synoniemen af. Daartegen kan men uit een oogpunt van stijl bezwaren hebben, doch critiek à fond daarop lijkt mij misplaatst.

Deze opmerkingen of verschillen in appreciatie, welke

⁴⁾ Vgl. laatstelijk H.R. 28 Juni 1943, no. 677 en het daaraan gewijde artikel „Bedrijf en handelsregister”, in „Economische Voorlichting” van 10 December 1943, blz. 1001.

ik hieronder bij de bespreking van verschillende onderdeelen door enkele andere laat volgen, doen natuurlijk niet af aan de groote waardeering, welke het werk verdient. Wellicht zijn de voortreffelijke qualiteiten daarvan mede om te schrijven aan het plezier, dat de schrijver blijkbaar zelf in zijn stof heeft gehad. Hij geeft immers te kennen het werk der Organisatie-Commissie in menig opzicht te bewonderen. Zij is er, naar hij constateert, in een zeer kort tijdsbestek in geslaagd talloze moeilijkheden en puzzels op te lossen (blz. 3). Het kan niet uitblijven, dat de omgang met de resultaten van zulk een arbeid, ondanks zijn gebreken, medewerkt aan den opbouw van een dergelijke critische beschouwing. Manus manum lavat.

Het loont dan ook zeker de moeite kortelijk enkele belangrijke onderdeelen van het boek aan te stippen en, waar zulks gewenscht schijnt, nader te beschouwen.

Rechtskarakter der organisaties.

Op verschillende plaatsen brengt de schrijver naar voren, dat de nieuwe organisaties niet passen in het kader van de bestaande publiekrechtelijke organen. Met name de horizontale organisaties „zijn niet uitsluitend in het algemeen belang werkzaam, integendeel, het groepsbelang reedt in de organisatie op den voorgrond”. „Dit brengt”, naar hij opmerkt, „mede, dat de organisaties sterk verschillen van de vanouds bekende openbare lichamen in ons recht” (blz. 7). „Wij hebben hier te doen met publiekrechtelijke lichamen, waarvan de inrichting deels aan het privaatrecht ontleend is” (blz. 8). Op grond „van den bijzonderen aard van het publiekrechtelijk karakter van de organisaties” ontkent de schrijver het ambtelijk karakter van de functies in de bedrijfsorganisaties (blz. 11). Hij acht dit bijzondere karakter intusschen blijkbaar toch niet zóó uitgesproken, dat hij artikel 1637 z B.W., volgens hetwelk de wettelijke bepalingen over het arbeidscontract niet van toepassing zijn ten aanzien van personen in dienst van een publiekrechtelijk lichaam, niet relevant zou achten ten aanzien van de op arbeidsovereenkomst werkende secretarissen van de horizontale organisaties (blz. 64). Samenvattend meent hij, dat met de creatie van de organisaties een nieuwe gedachte in ons recht vorm heeft gekregen: „Voor de behartiging van groepsbelangen zijn aparte lichamen gevormd, die een eigen plaats in ons staatsbestel innemen” (blz. 7). Voor de voedselvoorzieningsorganen, de verticale organisatie, geldt — behoudens voor de daarbij ingeschakelde groepen van de horizontale organisaties (blz. 191) — naar des schrijvers oordeel in veel mindere mate, dat zij buiten de ambtelijke sfeer staan. Immers, meent hij, dat zij niet in de eerste plaats strekken tot behartiging van groepsbelangen, waarvoor de wetgever naar zijn opvatting de ambtelijke sfeer niet heeft gewild (blz. 158). Slechts daarnaast en op het tweede plan kunnen zij de belangen van de bedrijfsgeenoten behartigen. Intusschen laat hij de mogelijkheid open, dat ook deze organisatie in de toekomst een ander karakter zal verkrijgen (blz. 158). Dit geluid is voor het bedrijfsleven zeker aannemelijker dan het oordeel van Mej. Mr. E. W. Hoetink in no. 1422 van dit blad (Juni 1943, blz. 213).

Ik vraag mij echter af, of de schrijver in deze geheele, op zichzelf juiste, redenering niet ten onrechte halverwege is blijven staan. Waarom moeten wij menschen toch altijd de slaven zijn van onze eigen constructies? Daar hebben wij nu twee aanduidingen „publiek” en „privaat” recht, over het karakter waarvan de grootste meningsverschillen bestaan en waarvan niemand de juiste begrenzing kan aangeven op een wijze, welke ook maar eenigszins algemeen voldoet, omdat zij slechts namen zijn „voor bloot gedachte polen, waartusschen in zich de „concrete” rechtsverhoudingen, op ongelijke afstanden van beide groepeeren, onder nimmer stilstaand verschuiven”⁵⁾. Nu komen er nieuwe lichamen, „die een eigen plaats in ons staatsbestel in-

⁵⁾ Mr. W. van der Vlugt, „Algemeene Inleiding tot de Rechtsgeleerdheid”, blz. 209.

nemen" en waarmede „een nieuwe gedachte in ons recht vorm gekregen" heeft. Waarom moeten deze nu weer in de oude hokjes worden gewrongen, waar zij luce clarius niet in passen? Waarom niet eenvoudig aanvaard, dat in onze samenleving een „groepenrecht" ⁶⁾ groeit, dat in publiek noch privaet is? Waarom niet de aanwezigheid van zulk een tertium erkend, wanneer de Staat aan een collectiviteit van individuen, die zeker niet in de „openbare sfeer" thuis behooren, het karakter verleent van openbaar lichaam, hetwelk taken uitvoert, welke vroeger alleen aan publiekrechtelijke lichamen werden opgedragen? Van een artikel als 1637 z B.W. heeft men dan ook in het geheel geen last, omdat een groepenrechtelijk lichaam geen publiekrechtelijk lichaam is, zoodat het personeel van de eerstgenoemde soort rustig kan vallen onder de regeling voor de arbeidsovereenkomst, gelijk ieder zal wenschen, die de ambtelijke sfeer voor deze organisaties uit den boeze acht.

Onder dit „groepenrecht" zullen naar mijn gevoelen op den duur verschillende lichamen vallen, welke misschien eerst ten deele bestaan. Reeds thans valt te denken aan Kamers van Koophandel en Fabrieken ⁷⁾, bedrijfsorganisaties van beide dimensies en althans bepaalde kartels en vennootschappen, bijv. die, welke het nieuwe Italiaansche B.W. aanduidt als „società d'interesse nazionale" (art. 2461). In deze middengroep zal ook weder divergenzie ontstaan, al naarmate de samenstellende onderdeelen dichter staan bij de flankerende groepen van publiek- o. privaatrechtelijken aard. Een verticale organisatie, welke naar haar wezen is gericht op een doel, dat buiten de enge belangensfeer van elk der componenten ligt, zal meer naar het publiekrechtelijke zweemen, een horizontale organisatie, welke is gebouwd op gelijkheid van de economische functies der deelhebers, zal naar haar aard meer affiniteit vertoonen met de privaatrechtelijke sfeer. Geen van beide zijn zij echter in de ene of de andere onder te brengen en deze negatie is essentieel voor haar plaatsing in het kader van het groepenrecht.

Rechtspersoonlijkheid.

„De groepen bezitten rechtspersoonlijkheid", aldus Mr. Van der Grinten, op blz. 14. Op blz. 21 laat hij daarop met betrekking tot de zgn. „erkende bedrijfsorganisaties", thans aangeduid als E.B.O.'s, volgen: „Deze bijzondere bedrijfsorganisaties hebben een geheel ander karakter dan de groepen. Door haar erkenning wordt in haar aard geen wijziging gebracht. Zij worden hierdoor geen publiekrechtelijke lichamen". De schrijver bedoelt hier blijkbaar, dat de E.B.O.'s zelfs niet zijn „niet zuiver publiekrechtelijke lichamen", gelijk hij op blz. 7 ten aanzien van de groepen vaststelt. Immers gaat hij op blz. 21 voort: „Zij blijven haar vroeger karakter van privaatrechtelijke vereniging of stichting behouden. Zelfs behoeft de bedrijfsorganisatie geen rechtspersoonlijkheid te bezitten. Ook commissies worden als bedrijfsorganisaties erkend". Tegen dit laatste onderdeel van de conclusie — welke overigens ook in haar geheel aanvechtbaar is, gelijk de schrijver, met een verwijzing naar artikel 1 a van het Basisbesluit, toegeeft — past een woord van twijfel. Artikel 3 van het III U.B. luidt: „De door de Organisatie-Commissie ingestelde bedrijfsorganisaties bezitten rechtspersoonlijkheid van het tijdsip af, waarop haar instellingsbeschikking in werking treedt." De bedoelde commissies e.d. bezitten daarom naar mijn gevoelen door de desbetreffende beschikking rechtspersoonlijkheid, op denzelfden voet als de naamlooze vennootschap dit heeft door artikel 37 K. en de Raad voor het Bedrijfsleven door artikel 6 van het V U.B.

Nu kan men hier tegenwerpen, dat artikel 3 van het III U.B. spreekt van „ingestelde" en niet van „erkende"

⁶⁾ vgl. Mr. J. J. M. van der Ven in zijn prae-advies 1944 voor de Vereeniging tot het bevorderen van de beoefening der wetenschap onder de Katholieken in Nederland, blz. 40.

⁷⁾ Welke ik vroeger naar mijn huidig inzicht wel te veel op één heb gesrekd met zuiver publiekrechtelijke organen.

organisaties. Zulk een grammaticale interpretatie zou echter te veel eer bewijzen aan de weinig nauwgezette redactie van de desbetreffende besluiten. Het is de vraag, of van deze woorden een zoo scherp onderscheidend vermogen mag worden toegekend. Veeleer is het mijn indruk, dat „instellen" of „erkennen" hier eenvoudig slaat onderscheidenlijk op het nieuw creëren van een bedrijfsorganisatie in den zin van het Basisbesluit of het als zoodanig aanvaarden van een reeds bestaand lichaam. Een zoodanige „erkenning" kan dan even goed het aanzijn geven aan een bedrijfsgroep of vakgroep als aan E.B.O.'s, welke dus niet de eenige „erkende" bedrijfsorganisaties zijn, zoodat haar naam verwarrend werkt. Dat het eerste (ontstaan van een groep door „erkenning") mogelijk is, bewijst het voorbeeld van een bedrijfsorganisatie, welke in haar naam zoowel den naam van de oude vereniging vermeldt als van de groep, welke daaruit is gevorderen ⁸⁾. In zulk een geval is niets „opgericht", doch wel iets „erkend". Is dat iets niet een groep doch een E.B.O., dan kan artikel 3 van het III U.B. nooit beduiden, dat de laatste daardoor niet rechtspersoonlijkheid zou verkrijgen gelijk met de eerste wel het geval zou zijn.

In het vervolg zal nog worden ingegaan op een aantal andere punten.

Mr. W. F. LICHTENAUER.

⁸⁾ te weten: Vereeniging voor den Effectenhandel (Bedrijfsgroep Effectenhandel).

INGEZONDEN STUKKEN.

HET EERSTE VERZAMELINGSBOUW VAN GROSSIERS TE ROTTERDAM?

Mr. W. F. Lichtenauer schrijft ons:

In „Economisch-Statistische Berichten" van 15 November jl. heeft Prof. Dr. J. F. ten Doesschate een korte boekbespreking gewijd aan de onder dezen naam door de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Zuid-Holland in Juli 1945 uitgegeven brochure. Uit den aard der zaak is met erkentelijkheid kennis genomen van de meening van den recensent, dat hier kan worden gesproken van een initiatief, waarvan de verdere ontwikkeling met belangstelling moet worden afgewacht. Hij trapt echter het Rotterdamsche bedrijfsleven op het hart, als hij in de tweede afdeeling van zijn bespreking constateert, dat kort na de bevrijding door de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Zuid-Holland in overleg met het ASRO enkele vergaderingen van belanghebbenden zijn gehouden, waar dit onderwerp is voorbereid. Onze tijd moet toch wel weinig gevoel voor historie hebben, als wij nu reeds zijn vergeten, dat de 2e en de 4e Mei 1945 nog vielen in den tijd van de Duitse bezetting. Het mag aan het Rotterdamsche bedrijfsleven met eere worden aangerekend, dat het in die dagen van den hoogsten nood nog beschikte over zooveel oewijding en energie, dat toen reeds kon worden beraadslaagd over toekomstplannen van dezen omvang. Aan het slot van de vergadering van 4 Mei is te dien aanzien de verwachting uitgesproken, dat deze dag later als de dag, waarop de victorie was begonnen, zal worden aangezien. Dien namiddag kon men nog niet weten, hoe waar dit woord in anderen zin zou blijken te zijn. Voor allen, die in deze bewogen dagen de bedoelde zakelijke besprekingen hebben medegemaakt, zullen zij, wat daaruit ook moge voortvloeien, in elk geval steeds onvergetelijk blijven. Des te meer zal de betreffende groep van wakkere zakenlieden dan ook ontvuld zijn, zoo vaak als zij de bewuste dagen zal zien geclassificeerd als gevallen „kort na" de bevrijding.

Ten aanzien van de critiek, welke Prof. ten Doesschate op het onderhavige plan geeft, zij allereerst opgemerkt, dat de voorgestelde grootte van het gebouw slechts diende om de gedachte te bepalen. Een nadere uitwerking van de betrokken plannen zal leeren, welke afmetingen stedebouwkundig en economisch als de meest juiste beschouwd moeten worden.

Prof. ten Doesschate merkt voorts op, dat de samenwerking tusschen de grossiers, welke de Heer van der Veen bepleitte, pas zinvol zou zijn als er gelijkgerichte belangen zijn.

Wij meenen, dat deze er zeker zijn, nl. tusschen de handelaren onderling, zoowel als tusschen de grossiers en de Overheid, die Rotterdam haar plaats als handelscentrum willen hergeven.

De getroffen grossiers, zoowel als degenen, wier oude bedrijfspand te klein is geworden, zien zich gesteld voor de vraag, hoe een nieuwe ruimte te verkrijgen; de oplossing van dit vraagstuk zal zeer groote financieele offers vragen, indien zij zelf tot herbouw resp. nieuwen bouw overgaan.

Het huren van een deel van een collectieve bedrijfsruimte onthefte van den last van den groote kapitaalsinvesteering, hetgeen met de overige voordeelen der collectieve huisvesting een aanzienlijke besparing beteekent.

Met betrekking tot de vergrooting van het marktcontact en omzetvermeerdering, welke een gevolg zijn van een vestiging in het grossiersgebouw, zijn wij minder sceptisch gestemd dan de hooggeleerde recensent.

De handel toch zoekt die vestigingsplaats, waar het marktcontact het grootste is (Bakker: Bedrijfshuishoudkunde I).

De stad Rotterdam kan uiteraard gezien worden als een marktplaats. In deze stad groeide een gebied, waar het marktcontact zeer intensief was, nl. Oppert en Binnenrotte e.o.

Men vond daar talrijke grossiers van verschillende branches bijeen, hetgeen uiteraard het marktcontact vereenvoudigde.

De stichting van het grossiersgebouw beoogt dit marktcontact in de marktplaats Rotterdam te herscheppen door de verschillende branches en/of grossiers uit een zelfde branche bijeen te brengen.

Wij zullen niet beweren, dat de specialisten-koopers zich plotseling als universeele koopers zullen ontpoppen, doch men mag aannemen, dat, indien zij paralleliseeren, zij in het grossiersgebouw hun inkoop zullen doen, waar hun andere leveranciers ook gevestigd zijn.

De dorpsbazarhouder, op het platteland een veel voorkomende figuur, zal dit zeker ook doen, zoodat wel degelijk klantenaantrekking en omzetvermeerdering te verwachten is.

Uiteraard komen niet alle branches voor vestiging in een dergelijk gebouw in aanmerking.

Wij stellen ons niet voor, dat bijvoorbeeld handelaren in bouwmaterialen en groenten in het grossiersgebouw op hun plaats zijn.

De door recensent genoemde categorie grossiers in duurzame verbruiksartikelen zal echter wel meer profijt hebben van een vestigingsplaats in het verzamelgebouw.

Het voorbeeld, door den Heer van der Veen gegeven, slaat weliswaar op industrievestiging, doch dan ook speciaal in *verhuurbare bedrijfsgebouwen* en is als zoodanig geschikt om de gunstige exploitatie van zoodanige gebouwen te illustreeren.

Overigens zij opgemerkt, dat, zoowel voor handel als instantie, het vraagstuk der vestigingsplaats in laatste instantie terug te voeren is op kostenfactoren, zoodat het door den recensent gemaakte onderscheid ten aanzien van het onderhavige probleem slechts relatief is.

Als voorbeelden van plaatsen met verzamelgebouwen zijn in de betrokken besprekingen en de over het onderwerp gevoerde correspondentie genoemd: New York, Manchester, Glasgow, Leeds; Hamburg, Leipzig, Berlijn en Keulen.

Naschrift:

De brochure is gedagteekend Juli 1945, dus na de bevrijding. Inderdaad blijkt uit den kop van de met kleine

letters afgedrukte notulen, dat de bevuste vergaderingen hebben plaatsgevonden op 2 en 4 Mei 1945, dus vóór de bevrijding. De vraag „vóór of na de bevrijding” speelt echter nóch in de brochure, nóch in mijn recensie ook maar de minste rol. Men kan wellicht minder gevoel voor historie, doch daarentegen meer gevoel voor juiste verhoudingen hebben, wanneer men in een zoo onschuldige vergissing geen „trap op het hart van het Rotterdamsche bedrijfsleven” of „ontnuchtering van wakkere zakenlieden” ziet. De lezer wordt uitgenoodigd zelf te beoordeelen, of mijn recensie dergelijke uitdrukkingen rechtvaardigt.

Voor het overige ben ik den Heer Lichtenauer dankbaar voor zijn inlichtingen, in het bijzonder voorzover die mijn vermoeden bevestigen, dat de buitenlandsche gevallen van verzamelerbouwen op industrievestiging slaan. Of ook de grossierderij in verzamelergebouwen doelmatig ondergebracht kan worden, is daarmede zonder meer niet bewezen.

Wait and see.

t. d.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

De koersen op de geldmarkt zijn na de scherpe daling in de voorafgaande week in de periode tusschen 7 en 12 Januari jl. slechts weinig lager geworden. Alleen de lange termijnen geven nog een geringe daling te zien, zoodat November papier bijvoorbeeld tegen $1\frac{1}{2}$ pCt. werd verhandeld. Driemaandsch papier werd gezocht tegen $\frac{7}{8}$ pCt., viermaandsch tegen 1 pCt. en Juli papier tegen $1\frac{1}{4}$ pCt. De omzetten waren zeer gering.

De daling der markttarieven werd veroorzaakt door de staking van de afgifte van schatkistpapier door den Agent, zoodat vervallend papier niet kon worden herbelegd, hetgeen niet werd gecompenseerd door de opvraging van gelden door het publiek bij de banken, nu de girale rekeningen vrij zijn geworden en de tegoeden op de geldkaarten eveneens terug worden betaald. Het ligt niet voor de hand, dat in dezen toestand spoedig verandering zal komen, daar tekorten van de staathuishouding zullen worden gedekt met aan het publiek onttrokken middelen. De uitgifte der spaarcertificaten zal hieraan vermoedelijk ook in de toekomst dienstbaar worden gemaakt. De ervaringen met de thans in gang zijnde uitgifte zullen van bijzonder belang zijn, vooral met het oog op de inschrijvingen met vrij geld.

Zooals reeds was aangekondigd, is de effectenbeurs op 7 Januari 1946 heropend, voorloopig alleen voor den handel in binnenlandsche obligaties en pandbrieven, waarbij een effectenverkoopvergunning is vereischt en betaling uitsluitend met geblokkeerd geld mag geschieden. Zooals te verwachten was, waren bij de opening van de beurs de koersen hoog en de omzetten gering. Dit lag voor de hand, omdat men alleen tot verkoop zal overgaan, indien de verkoper op deblokkeering van de te ontvangen gelden kan rekenen, dan wel een betere belegging kan vinden. Het is niet onmogelijk, dat de 3 pCt. Grootboekinschrijvingen hiervoor kunnen dienen, temeer, omdat de huidige staatsleeningen met een rentetype van meer dan 3 pCt. waarschijnlijk spoedig in lager rentende obligatiën zullen worden geconverteerd.

De $3\frac{1}{2}$ pCt. oorlogsleeningen met open op 7 Januari door 104 pCt., en de 3 pCt. 1937 met 103 pCt. Aangelokt door deze hoge koersen kwam eenig aanbod los, waardoor de $3\frac{1}{2}$ pCt. oorlogsleeningen gedurende de week daalden tot $102\frac{1}{2}$ pCt., en de 3 pCt. 1937 tot $100\frac{1}{2}$, een koerspeil, dat ongeveer de uitdrukking vormt van den door de Overheid nagestreefden rentestand. De 3 pCt. Nederlandsch-Indië 1937 kon den paristand nog niet bereiken, maar bleef hier met $99\frac{3}{4}$ toch niet ver vandaan.